

PREFACE

National bibliography in most countries all over the world is being transformed into the computerized form, which means easier handling of this product and expansion of its application potentials. The questions regarding the development of national bibliographies as well-established bibliographic tools oriented towards the needs of publishers, booksellers and, certainly, information users have been analyzed at the seminar organized by the Council of Europe and titled "National Bibliographies and Books-in-Print Catalogues", which was held in Strasbourg on June, 1995.

Experts from 12 countries attended this seminar, all of them key persons from the library and publishing/book trade sector, who were highly involved in discussing the problems of the national bibliographic services and determining the ways of availability of the bibliographic data of bibliographic agencies for the production of the reference tools, such as Books-in-Print catalogues. In this process, significance of strengthening closer cooperation between the publishers, bibliographers and booksellers was emphasized.

We are grateful for the organizers and participants of the seminar, who kindly accepted our suggestion to announce their reports delivered at the seminar in this publication. This collection of research works offers presentations by C. Vayssade, M. Costa and P. Gibbin, P. Dominguez, G.A. Popov, I.-E. Schmidt-Braul, R. Bourne, V. Bulavas and others. Their articles confirm and support the idea that requirements defined for the national bibliography in different countries are similar: the main prerequisite is to speed up the creation of comprehensive bibliographic records at the lowest possible costs and to present the bibliography in a shortest space of time. The authors emphasize that for the purposes of international exchange, it is topicality and speed of information, which take priority over full coverage and selected bibliographies on current issues are more important and popular than the complete bibliographic record of a country's book production. Modern information technologies, now introduced in most European countries allow the subject access and retrieval both in shared and specialized databases.

The articles analyze the fundamentals for the compilation and publication of the national bibliography, i.e., legal deposit copies, which are delivered to designated institutions on either a compulsory or voluntary basis. As a re-

sult, the relevant national laws support the task of national libraries as bibliographic centres and key information suppliers in accumulating a national collection of documents in order to preserve, transmit and develop the country's intellectual and cultural heritage. According to the legislation now in force in most countries, all types of printed matter are subject to legal deposit. There is not only a requirement for the deposit of books, periodicals, but for all printed materials, including postcards, maps, posters, etc. Some countries have included electronic products to be deposited as well. A more exhaustive description about the legal deposit, legislation, specific collection policy and traditions in the world and Lithuania is given in the article by O. Janonis.

National collections, which are accumulated on the basis of the legal deposit, are not only a reliable source for the compilation of the national bibliography, but also for the creation of records for the Books-in-Print (BIP) catalogues - trade-oriented information tools, which, opposed to the national bibliographies, list only titles available on the book market.

Requirements for the preparation of BIP catalogues, procedures and processing levels of the implementation of BIP catalogues are analyzed in the articles by R. Bourne, I.-E. Schmidt-Braul, G.A. Popov, representatives from other countries, who also offer their experience and expertise regarding the ways of fulfilling this task.

The collection also presents an article by R. Varnienė reviewing the program CoBRA, which is aimed at the transference of bibliographic records into the machine-readable form, dissemination and exchange of bibliographic information among national libraries of the European Union.

The publication introduces an article on book science by S. Narbutas, which presents new facts about the creative works of the poet S. Dilgeris. The article by R. Šalčiūtė-Savickienė proceeds with the review of the creation of the traveller and publicist M. Šalčius.

The preparation of this publication was sponsored by the Information and Documentation Center on the Council of Europe. We express our special thanks to the director of the Center M. Prokopčik.

Regina Varnienė

UDK 017.4.001+655.55](474.5)

Katalogo "Parduodamos knygos" kūrimas Lietuvoje

Vladas BULAVAS

Lietuvos nacionalinė Martyno Mažvydo biblioteka, Gedimino pr. 51, 2600 Vilnius, e-mail: vbulava@rc.lrs.lt

Angliškas "Books-in-Print" terminas lietuvių kalboje nusistovėjusio atitikmens dar neturi. Savo tiesiogine prasme jis reiškia išleistas arba artimiausiu metu numatomas leisti knygas, kurias galima įsigyti, todėl bibliotekininkai paprastai vartoja terminus "Parduodamos knygos" arba "Knygos prekyboje", nors tai ir nėra tikslus angliško termino atitikmuo. Tas pats pasakytina apie terminus "Knygos leidyboje" ir "Knygos spaudoje". Rusijoje priimtas terminas "Книги в наличии" yra tikslus angliško termino vertimas, nors angliškas turi platesnę prasmę. Kol galutinai nenuspręsta, vartosime pirmąjį terminą "Parduodamos knygos".

Poreikis leisti parduodamų knygų katalogus Vakarų šalyse abejonių nekelia. Daugelio šalių leidėjai nuo seno įvairiais būdais leidžia prekyboje esančių ar numatomų leisti knygų sąrašus ar katalogus. Spausdintus savo firmų ir savo šalies numatomos leisti produkcijos katalogus leidžia stambiausios Vakarų šalių leidyklos bei knygų prekybos firmos.

Nuo 1874 m. Didžiojoje Britanijoje "Whitaker" firma pradėjo leisti knygų prekybos bibliografiją. Nuo 1967 m. ši firma kasmet leidžia "British Books in Print" katalogą. Nuo 1968 m. ji pradėjo taikyti tarptautinio standartinio knygos numerio sistemą, kuri supaprastino bei pagreitino knygų užsakymą ir pristatymą vartotojams, o nuo 1971 m. šis katalogas leidžiamas kompiuteriniu būdu.

Vienas labiausiai pasaulyje paplitusių yra nuo 1948 m. JAV pradėtas leisti R.R. Bowker firmos knygų antraščių sąrašas "Publisher's Trade List Annual", šeštajame dešimtmetyje tapęs "Books-in-Print" (BIP) leidybos duomenų baze, sukurta naudojant automatizuotą sistemą BIPS (Bibliographic Information Publication System). Septintajame dešimtmetyje ši duomenų bazė jau apėmė ir daugelio kitų leidėjų knygų produkciją. Pradžioje minėta duomenų bazė buvo rengiama iš atskirų leidėjų gautų įrašų pagrindu. Prieš spausdinant, kiekvienas leidėjas peržiūrėdavo ir taisydavo savo įrašuose leidinių kainas, įsigijimo galimybę, informaciją apie užsakymo tvarką ir t.t. Duomenų bazė apėmė mokomąją, populiariąją, jaunimo ir suaugusiųjų bei kitą literatūrą, išleistą JAV ir kurią galima įsigyti. Religinė, serialinė, vaikų ir specialioji literatūra, mikroformos, natos, garso ir vaizdo dokumentai, žemėlapiai, mažatiražiai bei žinybiniai leidiniai neįjungiami į BIP katalogą. Tam rengiami

(išskyrus religinę ir mažatiražę - prenumeruojamą literatūrą) kiti specialūs BIP katalogai ar priedai, pavyzdžiui, "BIP Supplement", "Children's BIP", "Scientific and Technical BIP" ir kt. Ilgainiui BIP kataloge pradėta registruoti ir užsienio leidėjų leidinius, platinamus JAV. Katalogo bibliografiniame įrašė pateikiami šie duomenys: autorius, bendraautoris, redaktorius (redaktoriai), vertėjas (vertėjai), antraštė, originalo antraštė, tomų skaičius, tomo numeris, leidimas, perspausdinimo duomenys, Kongreso bibliotekos katalogo numeris, dalykinės rubrikos, serijos duomenys, kalba, iliustruota (ar ne), puslapių skaičius, matmenys, leidimo metai, įrišimo rūšis (jeigu nestandartinis), kaina, ISBN, autoriaus teisės, leidėjas, platintojas (jeigu kitas, o ne leidėjas). Kartu katalogas pradėtas platinti mašininėse bazėse, o devintajame dešimtmetyje ir CD-ROM'uose. Minėtai firmai, be leidybos (ji kasmet išleidžia per 40 pavadinimų leidinių), pavestos nacionalinių JAV ISBN ir ISSN agentūrų funkcijos. Tiek leidėjams, tiek bibliotekoms labai svarbus yra R.R. Bowker firmos nuo 1932 m. leidžiamas tarptautinis periodinių leidinių žinynas, žinomas Ulricho katalogo vardu - "Ulrichs International Periodicals Directory".

Šiuo metu katalogai "Parduodamos knygos" (spausdinti ar kompiuteriniai) tapo tarptautinio knygų leidėjų bei platintojų bendradarbiavimo pavyzdžiu ir knygų leidybos, prekybos ir platinimo darbas be šio katalogo yra neįmanomas. Teigiama, kad leidėjai, kurių produkcija neatsispindi šiame kataloge, nėra pasiekę tarptautinio lygio. Deja, Lietuvos leidėjų produkcijos šiuose leidiniuose bei duomenų bazėse nėra.

Nacionalinių katalogų "Parduodamos knygos" parengimas yra kiekvienos šalies bei jos leidėjų prestižo reikalas. Lietuvos leidėjai kartu su Nacionaline biblioteka, Europos Tarybos skatinami, Atviros Lietuvos fondo remiami, ieško kelių, kaip pradėti rengti šalies katalogą "Parduodamos knygos".

Lietuvoje tokie įvairių šalių katalogai pradėti naudoti didžiosiose bibliotekose dar aštuntajame dešimtmetyje, tačiau daugiausia ne leidiniams užsakyti (nes tuo metu užsienio knygų įsigijimas bibliotekoms buvo labai apribotas), bet mainams ar dovanų gautam leidiniui identifikuoti ir kataloguoti. "Books-in-Print Plus" ir "Ulrich Plus" katalogai CD-ROM'uose (pradėti leisti 1986 m.) Lietuvos nacionalinėje bibliotekoje gauti kartu su CD-ROM'ų įrengimais